Mika Hyytiäinen
Sotilasprofessori (emeritus)

NÄKÖKULMIA
30.5.2024

Asia: EU:n kriisivarautumisen ja resilienssin vahvistaminen; Suomen näkemyksiä varautumisunionistrategian valmisteluun EU/575/2024. MVM 31.5.2024

Asiantuntijanäkemys: sotilasprofessori (emeritus) Mika Hyytiäinen.

Perustan näkemykseni Ruokaviraston Ylöjärvi 23 valmiussotapelin ja käynnissä olevien maataloustuottajien kriisiharjoituksien kokemuksiin.

EU kriisimekanismien ja varautumisen vahventaminen on kokonaisuudessaan tärkeä aihe. Maatalous ja muu perustuotanto on kriisinkestokyvyn avaintoimintoja, jotka kuitenkin helposti jäävät kovempien turvallisuuksien peittoon. Varautumisessa on kyse laajemmasta turvallisuuskokonaisuudesta.

Nostan esiin kolme käytännössä havaitsemaani näkökulmaa EU mekanismin suhteen.

(1) Maataloutta ja muuta perustuotantoa ohjataan normaalioloissa ja mahdollisimman pitkään myös kriisitilanteissa markkinamekanismein. Tässä on haasteita, mikäli nopeasti halutaan muuttaa esimerkiksi viljelypäätöksiä tavoitteena korvata tuonnin puutteita: siementä ei ehkä saa markkinasta ja viljelijä haluaa tuotteelleen varman markkinan takuuhintoineen, kun sato on kypsä. Poikkeustilanteissa tämän on oltava mahdollista myös julkishallinnon toimin. Suomessa siementä varmuusvarastoidaan, mutta takuuhintoja ja -ostoja ei tietääkseni ole käytössä.

(2) Häiriötilanteet resurssien osalta on selkeintä ratkaista paikallistasolla kuten viljelyalueilla. Tämä voidaan kuitenkin tulkita normaaliolojen lainsäädännössä jopa kartelliksi. Lisäksi veroseuraamukset voivat olla vaikeaselkoisia. Häiriö voi aiheutua esimerkiksi puolustusvoimien kutsunnoista kohdentuen tuottajiin henkilöinä tai heidän kalustoonsa kuten traktoriin kärryineen. Poikkeusoloissa on pystyttävä antamaan nopea ohjeistus, joka mahdollistaa paikallisen tehokkaan toiminnon resilienssin ylläpitämiseksi.

(3) Ukrainassa taistelualueen läheiset alueet on pidetty viljelyksessä vuonna 2014 alkaneesta kriisistä huolimatta ja vuonna 2022 tapahtuneen laajamittaisen hyökkäyksen allakin. Väestöstä ja elinkeinoista tyhjentynyt alue on kriiseille altis. Ukrainan kokemukset poikkeusoloissa toimimisesta tulisi kerätä systemaattisesti talteen ja hyödyntää EU:n varautumistyössä kaikilla sektoreilla. Omavaraisuutta ei saa katsoa vain koko maan kannalta vaan myös eri alueilla, se on tärkeä osa resilienssiä. EU alue- politiikalla (koheesiorahoitus) on tässä yhä suurempi merkitys myös Suomen itäisten osien näkökulmasta. Resilienssi on rakennettava arjessa, ei vasta kriisin aikana.

Esimerkkinä isommat maatilat pyrkivät jo nyt kohti omavaraisuutta niin sähkön, biolämmön kuin lannoitteiden suhteen. Välineenä on esimerkiksi aurinkopaneelit ja biokaasun yhteistuotanto. Tällainen tila kanttaa kuitenkin nähdä laajemmin ko. ympäristön kriisinkestoisena hubina ja rakentaa se johdonmukaisesti sellaiseksi. Ilmiö on tunnistettava, tunnustettava ja kehitystä on syytä tukea systemaattisesti.